

Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen asiantuntijaryhmä, kokous 3/15

Paikka: OKM, Meritullinkatu 10, Helsinki, neuvotteluhuone Kalevala

Aika: Tiistai 2.6.2015 klo 12-14

Osallistujat:

Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
(puheenjohtaja)

Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö

Jenni Hyppölä, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (sihteeri)

Hilppa Gregow, Ilmatieteen laitos

Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto

Keijo Hämäläinen, Helsingin yliopisto

Risto Kaikkonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Minna Karvonen, opetus- ja kulttuuriministeriö

Aila Louhelainen, Oulun yliopiston kirjasto

Sanna Marttinen, LYNET

Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö

Eeva Nyrövaara, Helsingin yliopisto

Marit Olander, valtioneuvoston kanslia

Soile Ollila, Tekes

Sari Räisänen, Kansalliskirjasto

Aki Salo, Suomen Akatemia

Viveca Still, opetus- ja kulttuuriministeriö

Poissa:

Marianne Johnson, Tilastokeskus, **sij. Jussi Heino**

Anne Kauhanen-Simanainen, valtiovarainministeriö

Jyrki Kettunen, Arcada

Joonas Lehtomäki, Open Knowledge Finland ry

Mikko Mönkkönen, Jyväskylän yliopisto

Johanna Seppänen, Työterveyslaitos

Vierailijat:

Alexi Kallio, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Hanna-Mari Puuska, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Liitteet

Liite 2. Asiantuntijaryhmän 14.4.2015 kokouksen pöytäkirja

Liite 3. Vaikuttavuustyöryhmän raportti

- Liite 4. Datatieteen tarpeet Suomessa -raportti
- Liite 5. ATT -koulutus suunnitelmat
- Liite 6. ATT -työryhmien täydennykset
- Liite 11. Avoimuuden tila korkeakouluissa -selvitys

Asialista

1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen
Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 12.02. Lisättiin kohdaksi 12 avoimen tieteen indikaattorit ja hyväksyttiin esityslista.
2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen, (liite 2)
Hyväksyttiin 14.4. kokouksen muistio.

Päätösasiat

3. Vaikuttavuustyöryhmän raportti (*Hanna-Mari Puuska*) (liite 3)
Vaikuttavuustyöryhmän sihteeri Hanna-Mari Puuska esitteli työryhmän laatiman raportin vaikuttavuuden arvioinnin kehittämiseksi. Toimeksiantoan kuului selvittää avoimen tieteen tuoman muutoksen vaikutukset: miten arviointiin tuodaan mukaan käyttöpuoli (lataukset, katselut, data ja menetelmäviittaukset), vertaisarvioinnin muutokset, sitaatiot uusin tavoin sekä almetriikka. Selvityksessä huomioitiin julkaisujen, datan ja menetelmien näkökulmat.

Toimeksiantoan kuului selvittää kansainvälinen tilannekuva, sekä laatia ehdotus siitä, mitä seurantaindikaattoreita olisi syytä nostaa korkeakoulujen seurantaan avoimen tieteen ja tutkimuksen edistymisen seuraamiseksi, vaikuttavuuden arvioimiseksi sekä tarvittavien meritointimekanismien edistämiseksi. Aiheen laajuuden vuoksi tarkastelu rajattiin kolmelle ulottuvuudelle: julkaisujen avoin saatavuus, tutkimusaineistojen ja ohjelmistojen avoin saatavuus, sekä tutkimuksen arvioinnin uudet muodot (almetriikka, avoin vertaisarviointi)

Avointa julkaisua mittaavia indikaattoreita on mahdollista ottaa käyttöön lähitulevaisuudessa, kunhan edellytykset, kuten yhtenäiset arviointiperusteet ja tiedonkeruumenetelmät on sovittu. Tällä hetkellä korkeakouluissa avoimia julkaisuja on yliopistoissa noin 14% ja amk:issa 50%. Yliopistojen julkaisuista lähes puolesta (42%) ei ole tietoa, onko ne julkaistu avoimesti, amk:iden osalta luku on vain 5%. Julkaisuihin on laskettu kaikki julkaisut, ei ainoastaan tieteellisiä julkaisuja. Yliopistoissa puolestaan huomattava määrä todellisuudessa OA-lehdissä julkaistuista

artikkeleista on raportoitu ei-avoimiksi. Saatava tieto ei vielä ole täydellistä.

Työryhmä esittää muun muassa yhtenäistä määritelmää OA – julkaisemiselle tiedonkeruussa, sekä joitakin toimenpide-ehdotuksia OKM:lle ja tutkimus-organisaatioille. Altmetriikka ei ole vielä tarpeeksi vakiintunutta, jotta sen indikaattoreita voitaisiin käyttää arvioinnissa. Lisäksi se antaa mahdollisesti enemmän painoa muille kuin luonnontieteille. Tulkinnoissa on oltava vielä varovaisia.

Esitystä seuranneessa keskustelussa todettiin aiheen olevan hyvä ja tärkeä, ja työryhmän työtä kiitettiin. Altmetriikan todettiin olevan mielenkiintoinen ja tärkeä asia, jonka painoarvo tulee korostumaan tulevaisuudessa. Insentiivien varsinkin jo nykyisin monimutkaisissa rahanjakomalleissa tulisi olla organisaatiotasolla, eikä ohjata yksittäistä tutkijaa, jotta julkaisufoorumi valikoituisi tieteen edistymistä tukevin perustein.

Keskustelussa nostettiin esiin myös lisensointi, todeten ettei nopean kehityksen vuoksi kenties kannata nimetä yhtä käytettävää lisenssiä, vaan määritellä laveasti lisenssiltä vaadittavat ominaisuudet. Avoimuudessa on tieteenalakohtaisia rajoituksia muun muassa aineistojen jatkokäytön suhteen, jotka on huomioitava. Asiaan palataan käyttöoikeuksia käsittelevässä työryhmässä tarkemmin. Lisäksi keskusteltiin kirjoittajamaksuista, sekä pysyväistunnisteesta, jolla avattuihin aineistoihin tai julkaisuihin voidaan viitata.

Päätös: Hyväksyttiin raportti lähetettäväksi strategiaryhmään.

4. Datatieteen tarpeet Suomessa -raportti (*Aleksi Kallio*) (liite 4)
Aleksi Kallio esitteli ATT-hankkeen tilauksesta 2014-2015 laaditun selvityksen datatieteen tarpeesta Suomessa. Selvityksen toivottiin kuvaavan mitä datatiede tarkoittaa ja miten siihen voitaisiin reagoida. Kallion mukaan raportti tarjoaa lähtökohdan keskustelulle, mutta jatkotyöhön kaivataan kommentteja. Tästä syystä raportin suositukset ovat varovaisia.

Kallio kertoi datatieteen yhdistävän tilastotieteen, tietojenkäsittelyn ja substanssialoja. Monipuolisen vaatimustason vuoksi datatiedettä tehdään usein monialaisissa ryhmissä. Kallion esittelemässä datatieteen visiossa tietovarannot ja it-ympäristöt tarjoavat vakaat ja luotettavat peruspalikat, joihin perustuen voidaan rakentaa ketteriä, kokeilevia ja monimuotoisia yhteistyöverkostoja.

Alustuksen jälkeen käytiin vilkas keskustelu, jossa kiiteltiin aiheen esiin nostamista ja ryhmän tekemää selvitystyötä. Todettiin, että Suomen

vahvuutena on maailmanlaajuisesti ainutlaatuiset data-aineistot, joita yhdistelemällä saadaan erittäin tarkkaa tietoa sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla. Toinen vahvuus on korkea osaaminen. Monissa korkeakouluissa data ja ict on jo nostettu kärkiasioiksi ja tunnistettu vahvuuksiksi sekä tutkimuksessa että sen soveltamisessa. Osaamisen laatu ja taso on turvattava tulevaisuudessakin. Datatieteen haasteena Suomessa on aineistojen saatavuus lainsäädännöstä ja erilaisista käytännöistä johtuen, sekä rahoituksen niukkuudesta. Tutkijoiden näkökulma datatieteeseen ja esimerkiksi aineistojen käytettävyyteen voisi olla ATT -areenan aiheena. Kaiken kaikkiaan datatieteen toiminta- ja koulutusaspektia on täydennettävä myös työryhmän raportissa. Raporttiin toivottiin kuitenkin täydennystä tarvittavan osaamisen ja korkeakoulujen toimenpiteiden suhteen.

Päätös: Raporttia täydennetään osaamisen osalta.

5. ATT -koulutussuunnitelmat (*Sari Räisänen*) (liite 5)

ATT-hankkeen koulutuskoordinaattori Sari Räisänen esitteli suunnitelmia koulutusmateriaalien tuottamiseksi ja koulutuksen toteuttamiseksi syksystä 2015 alkaen. Koulutusaiheita ovat esimerkiksi workshop-tyyppinen koulutus datapolitiikasta sekä rahoittajien ja tutkijoiden kouluttaminen rahoitushakujen yhteydessä. Koulutuksessa voitaisiin hyödyntää sidosryhmiä, kuten TUHA -verkostoa. THL:n edustaja kertoi käynnissä olevasta THL:n datapolitiikan laatimisesta ja haastoi ATT-hankkeen toimijat vastavuoroiseen yhteistyöhön datapolitiikkojen laatimisessa ja toteuttamisessa.

Päätös: Todettiin että suunnitelmaa voidaan valmistella eteenpäin esityksen pohjalta.

6. Työryhmien täydennykset (*Pirjo-Leena Forsström*) (liite 6)

Päätös: Hyväksyttiin työryhmien täydennykset esityksen mukaisesti.

Tiedoksi

7. PAS-sopimus (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli OKM:n ja CSC:n välistä sopimusta koskien KDK:ta ja ATT:tä varten toteutettavia pitkäaikaissäilytyksen palvelukokonaisuuksia eli PAS-palveluita (KDK-PAS-palvelu ja Tutkimus-PAS-palvelu). Nämä palvelut nojautuvat yhteiseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään eli PAS-ratkaisuun. Sopimuksella sovitaan OKM:n ja CSC:n velvollisuuksista ja oikeuksista näihin liittyen, ja ohjataan PAS-ratkaisun ja PAS-palveluiden toteuttamista. Sopimus allekirjoitettaneen lähiaikoina.

Merkittiin sopimus tiedoksi.

8. Arkaluonteisen tiedon arkkitehtuuri: missä mennään? (*Pirjo-Leena Forsström*)

Pirjo-Leena Forsström kertoi arkaluonteisen tutkimustiedon arkkitehtuuriluonnoksen lähteneen kommentoitavaksi korkeakouluihin, tutkimuslaitoksiin ja sairaanhoitopiireille. Kommentteja tuli määräaikaan mennessä 22 organisaatiolta, ja niiden perusteella työstettävä seuraava versio arkkitehtuurista valmistuu elokuussa. Yhteistyö arkkitehtuurin kehittämiseksi jatkuu.

Merkittiin tilannekatsaus tiedoksi

9. Tutkimusinfotietopankki – eteneminen (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli tutkimusinfotietopankkia (TUPA) osana ATT-hanketta. TUPAn tavoitteena on kehittää tutkimusinfrastruktuureja pitkäjänteisesti. Tämä edellyttää monipuolisen tiedon saamista tutkimusinfrastruktuureista. Tietoa kerätään loppuvuodesta. Tavoitteena on vuoden 2017 puolivälissä oleva tuotannossa oleva, päivitettävä tietopankki. Alkuvaiheessa pyritään kompaktiin ratkaisuun, jota voidaan edelleen kehittää ja automatisoida saatujen kokemusten perusteella.

Merkittiin tutkimusinfotietopankin eteneminen tiedoksi.

10. Uudet rahoitetut hankkeet: TAJUA (*Juha Haataja*)

Juha Haataja kertoi lyhyesti uusista hankkeista. Näitä ovat Tieto käyttöön –rahoitushaussa rahoitettavat viisi toisiaan täydentävää hanketta, TAJUA: Tieteen avoin julkaiseminen –projekti, jonka tavoite on merkittävästi lisätä suomalaisen tieteellisen työn tuotosten avointa saatavuutta, sekä TSV:n Kotimaisten lehtien avaamista pilotoiva projekti. Lisäksi valmisteilla on osaamiseen ja Tutkimus-PASiin liittyviä kehittämistoimia.

Merkittiin hankkeet tiedoksi.

11. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitoksien avoimuusselvitys (*Pirjo-Leena Forsström*) (liite 11)

Pirjo-Leena Forsström kertoi korkeakoulujen toimintakulttuurin avoimuutta selvittäneen raportin saavan jatkoa tutkimuslaitosten vastaavasta selvityksestä. Korkeakouluista mikään ei ollut korkeimmalla avoimuustasolla. Selvitys löytyy avointiede.fi –sivustolta. Tutkimuslaitosten osalta on kerätty alustavat tiedot julkisilta sivuilta, ja laitoksille on lähdössä strategiaryhmässä hyväksyttävä kysely saatujen tietojen täydentämiseksi. Mukana ovat Kotumo-prosessissa mukana olevat tutkimuslaitokset. Lisää tuloksia saadaan syksyllä.

Merkittiin korkeakoulujen avoimuusselvitys ja tutkimuslaitoksille eri ministeriöiden kautta lähtevä avoimuusselvitys tiedoksi.

12. Avoimen tieteen indikaattorit (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli mahdollisia ATT-hankkeen indikaattoreita. Jotta ATT:n tuloksellisuutta voitaisiin arvioida, tarvitaan konkreettisia mittareita. Mittareina voisivat toimia esimerkiksi korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimintakulttuurin kypsyystasoarvio, tieteellisten julkaisujen osuus julkaisuista, sekä tutkimusaineistojen saatavuuden kehittyminen jatkohyödyntämisen näkökulmasta. Keskustelussa todettiin tavoitteiden olevan kovat, joten indikaattoreiden tavoitetasoja pitäisi vielä tarkentaa ennen asiasta keskustelua strategiaryhmässä.

Merkittiin tiedoksi.

13. Avoimen tieteen käsikirja tilannekatsaus

Avoimen tieteen käsikirja on valmis ja sitä on mahdollista kommentoida 18.6. asti. Asiantuntijaryhmältä toivotaan runsaasti kommentteja käsikirjaan.

Keskusteltiin englanninkielisen version tarpeellisuudesta, mistä todettiin Unescon OA Curriculumin olevan hyvä ja kattava englanninkielinen viiteaineisto.

Merkittiin tiedoksi.

14. Seuraavat kokoukset

Päätettiin marraskuun kokouksen ajankohdaksi 25.11. klo 12-14.

15. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.04